

Відгук

офіційного опонента, кандидата педагогічних наук, доцента
Карпової Ірини Гораціївни на дисертаційне дослідження
Рудкевич Наталії Ігорівни на тему “Етнокультурна соціалізація студентів в
освітньому середовищі вищого навчального закладу”, поданого на здобуття
наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка

Сучасний етап розбудови української держави як ніколи висуває перед Україною виконання багатьох важливих завдань, серед яких і проведення економічних, політичних, соціальних реформ, і набуття членства у Євросоюзі, й достойна презентація України у Європі та світі, й модернізація освіти з урахуванням реалій часу та ін. Виконання цих та багатьох інших завдань потребує підготовки до життя всебічно розвиненої особистості, яка не лише здатна навчатися й ефективно працювати протягом життя, а й засвоювати й примножувати цінності національної та світової культури, гідно представляти Україну як державу з високим рівнем особистої культури кожної людини.

Це, у свою чергу, вимагає від неї розкриття всіх потенційних здібностей, самореалізації, які неможливі без засвоєння людиною надбань, у першу чергу, національної культури, інакше кажучи, етнокультурної соціалізації особистості. Саме тому нам імпонує позиція авторки, яка визначає етнокультурну соціалізацію особистості як процес засвоєння етнічних та культурних цінностей, зразків поведінки етнічної спільноти; формування здатності до збереження і збагачення національної культури, традицій, звичаїв; як важливу умову становлення особистості як представника своєї етнічної групи, народу, нації.

Отже, в зазначеному контексті етнокультурна соціалізація майбутніх фахівців набуває особливого значення, оскільки в процесі інтеріоризації

етнокультурних надбань за умови подальшої дієвої екстеріоризації та суспільної екстраполяції відбувається становлення молодого людини як активного репрезентанта власної етнокультурної конструкції.

З огляду на це дослідження механізмів організації та реалізації процесу етнокультурної соціалізації студента у закладі вищої освіти визначає очевидну актуальність дослідження Наталії Ігорівни Рудкевич “Етнокультурна соціалізація студентів в освітньому середовищі вищого навчального закладу” та відповідає нагальним вимогам практики навчально-виховної роботи сучасної вищої школи.

Дисертаційне дослідження Н. І. Рудкевич має чітку структуру: вступ, три розділи, висновки до кожного з них, загальні висновки, список використаних джерел (321 найменування, із них – 15 іноземною мовою), 11 додатків на 52 сторінках. Обсяг дисертації відповідає вимогам. Логічно обґрунтована актуальність дослідження, чітко визначені мета, завдання, об'єкт, предмет дослідження. Провідні дефініції рецензованої роботи вирізняє чіткість формулювання, логічна вибудова, узгодженість та взаємопов'язаність. Привертає увагу вдумлива праця автора з літературними джерелами, залучення значної кількості джерел іноземною мовою. Цікавим і змістовним є матеріал додатків.

Основна ідея дослідження полягає в тому, що освітнє середовище закладу вищої освіти володіє значними потенційними можливостями як для етнокультурної соціалізації студентів, так і дієвого використання ними набутого етнокультурного досвіду, засвоєних цінностей і норм у процесі подальшої суспільної практики.

Мета дослідження означена як теоретичне обґрунтування механізмів етнокультурної соціалізації студентів та розробка змістово-технологічного забезпечення їх реалізації. Об'єкт і предмет дослідження, як і увесь науково-понятійний апарат, чітко окреслені та узгоджені між собою. Об'єктом визначено процес етнокультурної соціалізації особистості. Предмет дослідження – механізми етнокультурної соціалізації студентів і змістово-

технологічне забезпечення їх реалізації в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

Здійснивши ґрунтовний аналіз провідної дефініції “соціалізація”, теорій соціалізації у науковій соціологічній, психолого-педагогічній літературі (теорія розвитку особистості; психоаналітичні теорії; теорія розвитку пізнання; теорія морального розвитку) (с.с. 27-34), а також соціально-педагогічних підходів до цього поняття, автор правомірно підкреслює (і ця позиція нам імпонує), що процес соціалізації визначається дослідниками, як явище, що пов'язане не лише з пристосуванням до середовища, але й саморозвитком і самореалізацією особистості, коли особистість вільно функціонує в суспільстві як рівноправний його член, засвоюючи й активно відтворюючи соціокультурний досвід суспільства.

Заслуговує на увагу здійснений авторкою аналіз видів соціалізації – відповідно до рівня керованості, відносно сфер суспільного життя, серед яких (гендерна, політична, професійна, правова, культурна) особливе місце займає етнічна соціалізація. Нам близька позиція дисертантки в розгляді етнічної соціалізації в контексті культурної як процесу засвоєння, в першу чергу, культурного спадку народу, який, як правомірно зазначає, Н.І. Рудкевич, наділений етнічними, національними проявами, що знаходять відображення в самотності, автентичності протікання соціалізаційних процесів і стають винятковим фактором культурної та етнічної трансмісії особистості на тривалому шляху її життєствердження (с. 40).

Логіка дисертаційної роботи приводить авторку до необхідності дослідження специфіки етнокультурної соціалізації в освітньому середовищі закладу вищої освіти (п. 1.2). На основі аналізу наукової літератури, досвіду практичної роботи, власних міркувань Н. І. Рудкевич, оцінюючи соціалізаційні можливості закладів вищої освіти, приходить до висновку, що серед різних суспільних інститутів саме вони володіють максимальним потенціалом для здійснення педагогічно організованої і керованої етнокультурної соціалізації молоді (с. 52).

Виявлені та досліджені автором особливості етнокультурної соціалізації студентської молоді (вплив освітнього процесу; студентського віку; особистісного й професійного становлення студента; освітнього дизайну закладу вищої освіти; субкультури закладу вищої освіти) репрезентовані на с.58 дисертації.

Необхідність актуалізації подальшого дослідження вимагала з'ясування механізмів етнокультурної соціалізації студентів (ідентифікація, наслідування, традиційний, інституційний, стилізований, міжособистісний механізми) та виявлення показників їх реалізації, зміст яких (розробка автора) представлено у таблиці 1.1 “Механізми етнокультурної соціалізації студентів та показники їх реалізації” (с. 70), а для розгортання експериментальної роботи – ще й визначення рівнів сформованості етнокультурної соціалізації студентів (мінімальний, достатній та оптимальний).

Констатувальний етап експерименту був спрямований на визначення показників етнокультурної соціалізації студентів та механізмів їх реалізації, а також виявлення рівнів етнокультурної соціалізованості студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти та проведений на базі ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Українського католицького університету, Львівського національного університету імені Івана Франка, Київського університету імені Бориса Грінченка з лютого 2016 р. по квітень 2016 р.

Здійснений аналіз документації закладів вищої освіти (статути закладів, робочі навчальні плани закладів, плани виховної роботи факультетів закладів вищої освіти, річні плани виховної роботи радників (кураторів) академічних груп), а також практики навчально-виховної роботи дозволив дисертантці виявити ряд суперечностей у їх реальному стані (між суспільними вимогами щодо підвищення ефективності освітньої діяльності закладів вищої освіти щодо етнокультурної соціалізації студентів та її реальним станом; необхідністю використання потенціалу освітнього

середовища закладу вищої освіти у процесі етнокультурної соціалізації студентів та відсутністю оптимальних форм та методів забезпечення його ефективності; об'єктивною потребою реалізації механізмів етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти та недостатньою якістю відповідного змістово-методичного забезпечення) і підтвердив необхідність розгортання подальшої експериментальної роботи.

Використання відповідного діагностичного інструментарію (анкетування - опитувальник на визначення рівнів показників етнокультурної соціалізації студентської молоді; опитуванням було охоплено 287 осіб, із них: 193 особи жіночого роду і 94 чоловічого, віком 19-21 років) дозволив дисертантці виявити рівні сформованості показників окреслених механізмів соціалізації, серед яких найменш сформованими виявилися показники стилізованого та традиційного механізму етнокультурної соціалізації студентів.

Технологія добору методів, форм і засобів організації процесу етнокультурної соціалізації студентів полягала у встановленні відповідності між механізмами етнокультурної соціалізації й ефективним поєднанням відповідних методів, методик, форм і засобів її організації і здійснення.

Заслуговує схвальної оцінки здатність Н. І. Рудкевич модифікувати обрані для дослідження методики згідно мети, завдань, логіки дослідження (авторська анкета на визначення рівня показників етнокультурної соціалізації студентської молоді; діагностична бесіда; ранжування; тест ставлень Г. Солдатової; тест "Типи етнічної ідентичності" (Г. Солдатова, С. Рижова); тест М. Куна і Т. Макпартленда "Хто Я?"; методика "Ціннісні орієнтації" М. Рокича; Експрес-опитувальник "Індекс толерантності" (Г. Солдатова, О. Кравцова, О. Хухлаєв, Л. Шайгерова); методика діагностики міжособистісних стосунків Т. Лірі (ДМС)) та адаптувати їх до завдань дослідження (табл. 2.1 "Діагностичні методики по виявленню рівня етнокультурної соціалізованості студентів" (констатувальний етап), с. 93; аналогічні методики на контрольному етапі дослідження, а також

мультимедійна презентація “Етноандрівка університетом”).

У п.2.1 дисертації авторка, підводячи підсумок констатувального експерименту, репрезентує дані, згідно з якими засвідчено достатній рівень сформованості показників етнокультурної соціалізації студентів в КГ – 57,9%, а в ЕГ – 56,95%. На мінімальному рівні показники варіюють в межах 26,1% – 27,81%. Оптимальний рівень продемонстрували лише 16 % - у КГ, та 15,24 % у ЕГ (с. 103). Означені дані підтвердити необхідність подальшої актуалізації дослідження і необхідності проведення експериментальної роботи.

Характеристиці експерименту присвячений п.3.1 (формувальний етап експерименту тривав з вересня 2017 по квітень 2018 року). Експериментальні форми роботи підібрані дисертантом відповідно до визначених механізмів (ідентифікації, наслідування, традиційний, інституційний, стилізований, міжособистісний) та відповідних показників етнокультурної соціалізації студентів. В склад експериментальної групи включено 200 студентів (Український католицький університет, Львівський національний університет імені Івана Франка).

Аналіз експериментальної частини дослідження (формувальний експеримент) переконливо засвідчив високий рівень змістово-технологічного забезпечення, підібраних дисертантом форм, методів, засобів для розвитку показників реалізації механізмів етнокультурної соціалізації. Привертає увагу їх різноманітність, значний рівень креативної складової, використання поряд із традиційними інноваційних форм роботи, як-от: творчі майстерні, рольові ігри, презентації колекцій, заочні подорожі, пошуково-дослідницька робота в мережі Інтернет, конкурси презентацій, інтерактивні заняття, станційні експреси та ін. (перелік представлений у табл.3.1, с. с. 144-146).

Для підтвердження вірогідності результатів експериментальної роботи дисертант здійснює оцінку наявності та достовірності позитивної динаміки в формуванні показників етнокультурної соціалізації студентів із застосуванням λ критерію Колмогорова-Смирнова.

Результати на контрольному етапі експериментальної роботи засвідчили, що в експериментальній групі, на відміну від контрольної, простежуються чіткі тенденції до позитивної динаміки сформованості показників етнокультурної соціалізації студентів за всіма механізмами, в першу чергу, відбулось зростання частки студентів з оптимальним рівнем сформованості показників за всіма механізмами етнокультурної соціалізації (в межах від 16,19% до 50,48%). Найбільші прирости в розвитку механізмів етнокультурної соціалізації дисертантом зафіксовано за інституційним механізмом та механізмом наслідування, а найменші – за стилізованим та традиційним механізмами.

Отже, здійснене Н. І. Рудкевич теоретичне обґрунтування механізмів етнокультурної соціалізації студентів та упровадження змістово-технологічного забезпечення їх реалізації, що сприяли розвитку показників етнокультурної соціалізації студентів, переконливо довели виконання мети, завдань дисертаційного дослідження.

Обґрунтованість положень, висновків дисертаційного дослідження Наталії Ігорівни Рудкевич і вірогідність наукових результатів забезпечується теоретико-методологічними позиціями автора, відповідністю теоретичних положень результатам педагогічної практики, погодженістю результатів педагогічної практики вищої школи з теоретично передбачуваним педагогічним ефектом від визначених механізмів етнокультурної соціалізації студентів; педагогічним експериментом, що охоплює значну кількість студентів і педагогів.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що дисертантом вперше обґрунтована сутність поняття “етнокультурна соціалізація студентів», виявлено та теоретично обґрунтовано механізми й показники етнокультурної соціалізації студентів; розроблено та упроваджено у практику роботи закладів вищої освіти змістово-технологічне забезпечення реалізації механізмів етнокультурної соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти.

Практичне значення отриманих результатів полягає у розробці і впровадженні у практику навчально-виховної діяльності закладів вищої освіти змістово-технологічного забезпечення реалізації механізмів етнокультурної соціалізації студентів, що текстуально оформлені у методичних рекомендаціях “Етнокультурна соціалізація студентів: технологічний аспект” (для організаторів соціально-виховної роботи, працівників студентських соціальних служб, викладачів закладів вищої освіти). Запропоновані автором форми та методи індивідуальної, групової та масової позааудиторної роботи сприяють як вихованню ціннісних етнокультурних орієнтацій молоді, розвитку їх художньо-естетичних смаків, формуванню переконань щодо власної етнічної ідентичності, так і організації в цілому етнокультурної соціалізації студентів, проведення ними національно-патріотичної діяльності серед широкого загалу дітей, молоді, ровесників.

Автореферат та наукові публікації здобувача відображають основні положення дисертації.

Даючи загальну позитивну оцінку методологічного рівня і якості даного дисертаційного дослідження, відзначаємо, що суттєвими характеристиками наукової роботи Наталії Ігорівни Рудкевич є її завершеність, ґрунтовність і самостійність.

Аналізуючи дисертацію Рудкевич Наталії Ігорівни як синтезований результат теоретико-емпіричного дослідження, маємо звернути увагу на окремі упущення, а також висловити автору деякі побажання.

1. У процесі теоретичного аналізу проблеми етнокультурної соціалізації студентів слід було більш детально, на нашу думку, розкрити поняття «десоціалізація» та спектр її виявів у сучасному освітньому середовищі. Оскільки проявами етнокультурної десоціалізації можуть бути ксенофобія, екстремізм, сутнісними характеристиками яких є розпалення расової, національної, соціальної чи релігійної ворожнечі; порушення прав і свобод окремих осіб і їхніх груп, то вважаємо цей аспект надзвичайно важливим.

2. При розгляді проблеми особливостей здійснення етнокультурної

соціалізації студентів в освітньому середовищі закладу вищої освіти слід було, на нашу думку, більше уваги приділити розгляду такого соціально-педагогічного чинника як особистість педагога, оскільки саме науково-педагогічні працівники, в першу чергу, є організаторами та координаторами цього процесу у навчально-виховній, науковій, позанавчальній роботі.

3. Обрані авторкою для проведення дослідження механізми етнокультурної соціалізації студентів є механізмами загальної особистісної соціалізації. Дослідниця зауважує, що обрала ті механізми, які визначають успіх процесів етнічної та культурної соціалізації. Проте лишається незрозумілим, чим вона керувалася, здійснюючи даний вибір? Чому зупинилися саме на цих механізмах?

4. На нашу думку, дисертація значно виграла б, якщо до складу експериментальних груп було б залучено студентів інших регіонів, а не лише Західної України.

5. Авторка зазначає, що для проведення експериментальної роботи було обрано студентів 2-3 курсів спеціальностей “Філософія”, “Політологія”, “Історія”, “Дошкільна освіта”, “Психологія”, “Соціальна робота” та освітньої програми “Соціальна педагогіка”. Було б цікаво дізнатися, чому було обрано студентів саме цих спеціальностей і чи було визначено певні особливості етнокультурної соціалізації студентів залежно від курсу навчання чи спеціальності.

Вказані позиції суттєво не впливають на загальний позитивний висновок рецензованої роботи. Сформульовані в дисертації висновки і положення є досить аргументованими і глибокими, базуються на міцній теоретичній основі, аналізі й узагальненні передового педагогічного досвіду та практиці роботи вищих навчальних закладів.

Здійснений аналіз дисертації **Наталії Ігорівни Рудкевич** на тему “Етнокультурна соціалізація студентів в освітньому середовищі вищого навчального закладу” дає підстави стверджувати, що дисертація відповідає пп. 9, 11, 12, 13 “Порядку присудження наукових ступенів,” затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від

24.07.2013 р. №567 (із змінами, внесеними згідно з постановами КМ №3656 від 19.08.2015 р., №1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р.), а її автор – Рудкевич Наталія Ігорівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 - соціальна педагогіка.

Офіційний опонент,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії
держави і права, конституційного права
Чернігівського національного
технологічного університету

І. Г. Карпова

Гітис Купченко
Гітис Купченко
Підпис: [Signature]
10.0.Новосиница

